

Раздел морфологии

1. Как образуется ласкательная форма имен существительных: с помощью аффикса *-кай/-кэй/-куй* или *-ушк/-уш...*? Как говорят: *кызкай* или *кызкуй*; *Сафиякэй*, *Сафкуй* или *Сафийушка*; *Галиякэй*, *Гал'куй* или *Алиушка...*?

Примечание: обратите внимание на активность употребления афф. *-кай/-кэй* в данной местности!

2. Как оформляется направительный падеж существительных, местоимений, числительных и др., снабженных аффиксами принадлежности: *үземә* или *үземәргә*; *апасына* или *апасынарга*; *кулына* или *кулынарга*; *тегесенә* или *тегесенәргә*; *йегермесенә* или *йегермесенәргә...*?

3. Как выражается направительный падеж личных местоимений: *миңа*, *миһа*, *маңа*, *мәңа*, *мага*, *ма'а*, *миңгар*, *миңәргә*; *сиңа*, *сийа*, *сага*, *са'а*, *сәңа*, *сиңгар*, *сиңәргә*; *аңа*, *аңар*, *аңарга*, *анарга...*?

4. Как образуется форма принадлежности следующих слов: *бусы* или *бусысы*; *ансы* или *ансысы*; *монсы* или *монсысы*; *тегесе* или *тегесесе*; *берсе* или *берсесе*; *минеке* или *минекесе*; *синеке* или *синекесе*; *аныкы* или *аныкысы*; *безнеке* или *безнекесе*; *үзөбезнеке* или *үзөбезнекесе...*?

5. Как образуются притяжательные местоимения: *минеке* или *миненке*, *миңеңке*; *синеке* или *синенке*, *синеңке*; *аныкы* или *анынкы*, *аныңкы*; *безнеке* или *безненке*, *безнеңке...*?

6. Какие из указательных местоимений употребляются: *бу*, *ул*, *шул*, *теге*, *ошо*, *ошто*; *әнә*, *тәнә*, *вата*, *ватагынак*, *менә*, *мына...*?

7. Употребляются ли местоимения *шул*, *шушы*, *шулай*, *шундый*? Как говорят: *шул арада* или *ул арада*; *шул тирәдә* или *ул тирәдә*; *эшең шул* или *эшең ул*; *шуңа күрә* или *аңа күрә*; *шундый әңил* или *андый әңил*; *шулай шул* или *алай ул*; *шундый ук* или *былай ук...*?

8. Какие еще особенности отмечаются по местоимениям? Приведите примеры!

9. Как образуется сравнительная степень:

а) *дәүрәк* или *дәүрәгрәк*; *зуррак* или *зурраграк*; *кечерәк* или *кечерәгрәк*; *әзрәк* или *әзрәгрәк*; *катырак* или *катыраграк*; *көчлерәк* или *көчлерәгрәк*; *тизрәк* или *тизрәгрәк...*?

б) *зуррак* или *зурлак*; *арырак* или *арлак*; *тирәнрәк* или *тирәндәрәк...*?

10. Как образуется форма 2 л. единственного числа глаголов повелительного наклонения: *укы*, *укыгын*, *укыгыл* или *уқың*; *кил*, *килген*, *килгел* или *килең*; *йокла*, *йоклагын*, *йоклагыл* или *йоклаң*; *ышанма*, *ышанмагын*, *ышанмагыл* или *ышанмаң*; *айагыңа бас*, *айагыңа баскын*, *аягыңа баскыл*, *аягыңа басың...*?

11. Как образуется форма 2 л. мн. числа глаголов изъявительного наклонения в настоящем и будущем времени: *барасыз* или *барасыгыз*; *киләсез* или *киләсегез*; *барырсыз* или *барырсыгыз*; *килерсез* или *килерсегез...*?

12. Как выражается сказуемое 3 лица: *укий*, *укийдыр* или *укийты*; *бара*, *барадыр*, *параты*; *безгә хат йук*, *безгә хат йуктыр* или *пескә хат*

йукты; кулымда ни, кулымда нидер или кулымта нийте...?

13. Как образуется 1 л. ед. числа глаголов изъявительного наклонения:

а) от основ, оканчивающихся на *-р*: *барырмын* или *барым*; *керермен* или *керем*; *торырмын* или *торым*; *күрермен* или *күрем...?*

б) от других основ: *сөйлө – сөйлөрмен* или *сөйлөрөм*; *бел – белермен* или *белерөм*; *эйт – эйтермен* или *эйтерөм*; *яз – йазармын* или *йазарым...?*

14. Какая из форм деепричастий употребляется:

а) *кереп чык* или *керэ чык*; *йөгереп бара* или *йөгөрө бара*; *укып утыра* или *укый утыра*; *ашыгып сөйли* или *ашыга сөйли...?*

б) как говорят: *эшим дип утырдым* или *эшим ди-ди утырдым*; *күрим дип килдем* или *күрим ди-ди килдем...?*

15. Какая форма употребляется: форма на *-ып* или *-ган*? Например, как говорят: *аргансың* или *арыпсың*; *киткәнсең* или *китепсең*; *онытканмын* или *онытыпмын*; *куймагансың* или *куймапсың*; *озак торгансыз* или *озак торопсыз*?

Примечание: укажите парадигму спряжения.

16. Какая из этих форм деепричастий употребляется: *укымый утыра*, *укымыйча утыра*, *укымыйынча утыра*, *укымачыр утыра*, *укымый утыра*; *күрмичә китте*, *күрминчә китте*, *күрми китте*, *күрмәй китте*, *күрмәйен китте*, *күрмәйенчә китте*, *күрмәчер китте*; *бармый кара*, *бармыйча кара*, *бармачыр кара*, *бармап бак* или *бармайынча кара*; *булмый калмас* или *булмап калмас...?*

17. Какая из указанных форм деепричастий употребляется активно: *килгәнче*, *килгенче*, *килгәнчек*, *килгәнчәк*, *килгәнгә чаклы* или *килмәс борын*; *барганчы*, *барганча*, *барганчык*, *баргынчак*, *барганга чаклы* или *бармас борын...?*

18. Какая из форм активно употребляется: *килгәч*, *килгәченнән*, *килгәчтән*, *килгәчтен*, *килдемдәгесеннән...?*

19. Как говорят: *кайтканда* или *кайтышлый*; *килгәндә* или *килешли*; *менгәндә* или *менешли*; *узганда* или *узышлый...?*

20. Которая из форм причастий активно употребляется: форма на *-ыр -ер* или на *-ачак -әчәк* или *-асы -әсе*? Например, как говорят: *барачак йул*, *барыр йул* или *барасы йул*; *киләчәк кеше*, *килер кеше* или *киләсе кеше*; *эйтәчәк сүз*, *эйтер сүз* или *эйтәсе сүз...?*

21. Как говорят: *йарый торган булса*, *йарардай булса*, *йарагытай булса* (сөйлөрөм); *күрсәтерлек булса*, *күрсәтердәй булса* или иначе?

22. Как говорят: а) *бара торган машина* или *баратыган машина*: *үзе йөри торган комбайн* или *үсе йөритегән комбайн*? б) *килә торган иде*, *килә иде* или *килгәйте (ите)*; *ала торган иде*, *ала иде* или *алатыгайты...?*

23. Какая из этих форм причастий употребляется: *барган* или *бармыш (иде)*; *килгәнем (бар)* или *килмешем (бар)*; *алганым (юк)* или *алмышым (юк)*; *биргәнем (юк)* или *бирмешем (юк)...?*

24. Какие личные окончания принимает причастие на *-ган* в роли сказуемого? Как говорят: *мин килгәнем* или *мин килгәнмен*; *без килгәнебез* или *без килгәнбез*; *син килгәнсен* или *килгәнең*; *сез килгәнегез* или *сез*

килгәнсез или сез килгәнсезгез...?

25.Как говорят: *мин анда булдым* или *мин анда булган*; *мин сине күрдем* или *мин сине күргән*; *син шуны укыдыңмы* или *син шуны укыганмы*...?

26.Какие из указанных форм глагола употребляются: *барырга*, *бармага*, *бармалы*, *баргалы* или *барма*; *килергә*, *килмәгә*, *килмәле*, *килгәле* или *килмә*...?

27.В каких значениях употребляется форма на *-асы/-әсе*? Например, как говорят: *миңа барырга* или *миңа барасы*; *миңа китәргә* или *миңа китәсе*; *укырга кирәк әле миңа* или *укыйсы әле миңа*; *йыгылудан куркам* или *йыгластан куркам*; *укырга иде* (шул китапны) или *укыйсы иде* (шул китапны)...?

28.Употребляется ли глагольная форма на *-ыш/-еш/-и*? Например, как говорят: *китү* или *китеш*; *бару* или *барыш*; *килү* или *килеш*; *кайту* или *кайтыш*; *йөрергә чыгу* или *йөрешкә чыгу*; *сыйыр жигү* *йук* или *сыйыр жигеш* *йук*; *кайтуга* или *кайтышка*; *менүгә* или *менешкә*...?

29.Какие из указанных форм употребляются: *ашыйсы килә*, *ашыйсы кели*, *ашак кели* или *ашагы кели*; *эчәсе килә*, *эчәсе кели*, *эчкесе киләте* или *эчкесе кели*; *күрәсем килә*, *күргем киләте* или *күргем кели*; *чыгасы килә*, *чыгасы кели*, *цыккы киләте* или *цыккысы кели*...?

30.Как говорят: *бармакчы булам*, *барырга телим*, *барма келим*, *бармак келим*, *бармага келим*; *килмәкче булам*, *килергә келим* (телим), *килмә келим* (телим), *килмәк келим*, *килмәгә келим*...?

31.Как говорят: *сорамакчы идек*, *сорамакчыгыйык*, *сорасы идем*; *ашамакчы идем*, *ашамакчыгыйым*, *ашыйсы идем* или *ашасы идем*...?

32.Употребляется ли глагольная форма на *-рга* с аффиксами принадлежности? Например, как говорят: *укыйсым бар* или *укыргам бар*; *безнең укыйсыбыз бар* или *укыргабыз бар*...?

33.Какие из глагольных форм, выражающих желание и совет, употребляются: *кайтсын иде*, *кайтырга иде* или *кайткы иде*; *килсен иде*, *килергә иде* или *килге иде*; *булсын иде*, *булырга иде* или *булгы иде*.

34.С помощью каких аффиксов образуются глаголы, выражающие многократность, (регулярно или изредка) повторяемость действия? Как говорят: *баргала* или *баргакла*; *килгәлә* или *килгәклә*; *йөргәли*, *йөргәкли* или *йөрөкли*; *уташтыра* или *утаклый*...?

Примечание: не отмечается ли употребление этих форм в других значениях?

35.Как образуется условная форма от глагола *теләү* ‘желать’, ‘хотеть’: *теләсәң ни әйт* или *теләдең ни әйт*...?

36.Как говорят: *күрсәтү* или *күргәзү*; *күрсәт* или *күргәс*; *меңгез*, *мендер* или *меңгер*...?

37.Какие формы употребляются для выражения предположения: *килгәндер* или *килгән булыр*; *киләдер*, *килә торгандыр* или *килә булыр*?

38.Какими формами выражается семантика безразличия? Например, как говорят: *китсә тагын*, *китсә соң* (*бит*), *китә бирсен*, *китмәгәйе* или *китмәгерие*; *булса тагын*, *булмаса тагын*, *булса соң* (*бит*), *була бирсен*,

булмагайы или *булмагырыйы*; *чылатса тагын (соң, бит...)*, *чылатмаса тагын (соң, бит...)*, *чылата бирсен*, *чылатмагайы* или *чылатмагырыйы*...?

Примечание: обратите внимание на семантику формы на *-магай(ы)*.

39. Место частицы вопроса *-мы/-ме* в глаголах во 2 л. ед. и мн. числа настоящего времени изъявительного наклонения. Как говорят: *барасызмы* или *барамсыз*; *киләсезме* или *киләмсез*; *торасыңмы* или *торамсың*...?

40. Какие из форм прошедшего времени употребляются:

а) из простых форм: *мин бардым*, *мин барган* или *мин барыпмын*; *син укыдыңмы*, *син укыганмы* или *син укыпсыңмы*; *алар киттеләр*, *алар киткәннәр* или *алар китепләр*...?

б) из сложных форм, выражающих давнопрошедшее время: *барган иде*, *барды иде* или *баргайты*; *килгән идем*, *килдем иде* или *килгәйтөм*; *күргән идем*, *күрдөк иде* или *күргәйтөк*...?

в) из сложных форм, выражающих давнопрошедшее продолжительное время: *бара торган иде*, *бара иде*, *барадыр иде*, *барыр иде* или *паратыган ите*// *паратыгайты*; *сөйли торган иде*, *сөйли иде*, *сөйлидер иде*, *сөйләр иде* или *сөйләйтөгән ите*// *сөйләйтөгәйтө*; *укый торган идек*, *укый идек*, *укыйдыр идек*, *укыр идек* или *укайтыган итөк*// *укайтыгайтык*...?

41. Какими формами выражается будущее время? Как говорят: *ул сезгә барачак* или *ул сезгә барыр*; *киләчәкмен*, *килермен* или *килерем*; *син әйтәчәксең* или *син әйтерсең*; *барачакмын*, *барырмамын* или *барымын*...?

42. Какие еще особенности наблюдаются по глаголам? Отмеченные явления объясните на конкретных примерах.

43. Которые употребляются: *акчалата*, *акча көйөнә* или *акчалый* (бирәләр); *айаклата*, *айаклы көйөнә* или *айаклый* (саталар); *йылылата*, *йылы көйөнә* или *йылылай* (аша); *сөтлэтә*, *сөт көйөнә* или *сөтләй* (саталар)...?

44. Какие из следующих наречий времени употребляются:

а) *көн буйы*, *көн озын* или *көнсәтә*; *төн буйы*, *төн озын* или *төн ката*; *кыш буйы* или *кыш ката*; *кышын-кыш буйы*, *кышың кыш ката* или *кышын кышлый*; *жәйен жәй буйы* или *жәйен жәйли*...?

б) *кышын*, *кышлый* или *кышыкта*; *жәйен*, *жәйли* или *жәйлектә*; *йазын*, *йазый* или *йазлыкта*; *көзен*, *көзли* или *көзлектә*...?

в) *әвәл* или *әвәлтен*; *элгәр* или *элгәртен*; *электән* или *электәннән*...?

45. Какие еще особенности по наречиям наблюдаются? Приведите примеры!

46. Как говорят: *килдә дә*, *килдә дәген* или *килдә дә-дә*; *бардым да*, *бардым дагын* или *бардым да-да*; *әйттең дә*, *әйттең дәген* или *әйттең дә-дә*?

47. Употребляется ли союз *ки* и каковы его функции?

48. Употребляется ли союз *исә* и какие его грамматические функции?

49. Какие из следующих послелогов употребляются: *хәтле* или *тәке*; *шикелле* или *әмән*; *кебек* или *сынлы*...?